

Arş. Gör.
Yunus ÖZDURĞUNSiirt Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
yunus.ozdurgun@siirt.edu.tr

Corresponding Author

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3527-9270>Doç. Dr.
Mehmet PINARVan Yüzüncü Yıl Üniversitesi,
Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
mmetpinar@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5416-5220>Başvuruda bulundu. / Applied
Eser Geçmişi / Article Past: 30/04/2021
Kabul edildi. / Accepted
25/05/2021

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.930523>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

1946 Belediye Seçimleri ve Urfa'daki Yansımaları*

1946 Municipal Elections and Reflections on Urfa

Öz

Birtakım ilkleri barındırmasından ötürü 1946 Belediye Seçimleri, Türk siyasi hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu seçimler ilk defa aynı gün yapılarak bitirilmiştir. Seçim kurullarında tüm siyasi parti temsilcileri bulunmuş, gizlilik esasında bir aşamaya gidilmiştir. Yapılan bu değişikliklerden başka seçimler muhalefet partileri açısından da bazı özellikler göstermesi bakımından ilginçtir. Demokrasilerde sıkça görülen muhaliflerin erken seçim isteği burada tersine işlemiştir. İktidarın erken seçim kararına muhalifler tam olarak örgütlenemedikleri gerekçesiyle itiraz etmişler ve katılım sağlamak istememişlerdir. Demokrat Parti, 1946 Belediye Seçimlerini boykot etmiş ve ülke genelinde aday çıkarmamıştır. Ancak Urfa'daki seçimleri DP Urfa teşkilatı kurucuları ve bu kişilere yakın kimseler Milli Kalkınma Partisi listesinden seçimlere girerek kazanmışlardır. Bu hususta DP'nin Urfa'daki kurucularından ve aynı zamanda 1950-1954 yıllarında DP Urfa milletvekilliği yapan Mahmut Celal Öncel'in 1955 yılında Demokrat Urfa gazetesinde yazı dizisi şeklinde kaleme aldığı anıları önem arz etmektedir. Zira Öncel bu anılarında seçimlere katılma fikrinden seçim çalışmalarındaki propagandalarına ve seçimleri nasıl kazandıklarına kadar yaşanan süreci ardından dokuz yıl geçtikten sonra Demokrat Urfa gazetesinde anlatmıştır. Öncel'in üzerinde en çok durduğu hususlar; seçimlere hazırlanırken yaşadıkları maddi sıkıntılar, iktidar partisinin

*Bu makale Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2016 yılında kabul edilen, danışmanlığını Doç. Dr. Mehmet PINAR'ın yürüttüğü "Cumhuriyet Döneminde Urfa'da Siyasi Hayat (1946-1960)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiş olup Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2015- SOB- YL157 kodlu proje ile desteklenmiştir.

ATIF: ÖZDURĞUN Yunus, PINAR Mehmet, "1946 Belediye Seçimleri ve Urfa'daki Yansımaları", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7/2 (Haziran 2021), s. (711-726)

CITE: ÖZDURĞUN Yunus, PINAR Mehmet "1946 Municipal Elections and Reflections on Urfa", *Journal of History and Future*, 7/2 (June 2021), pp. (711-726)

kendilerini küçümsemeleri ve seçimlerde hile olduğu iddialarıdır. Ayrıca Öncel'e göre Urfa'da seçim tasnifleri de ülke geneline göre fazla uzun sürmüştür. Öncel, son olarak seçimi kazandıktan sonra Cumhuriyet Halk Partililerin kendilerine Milli Kalkınma Partisi'nden istifa ederek CHP saflarına geçmeleri için baskı yaptıklarını iddia etmiştir. Bu çalışmada Mahmut Celal Öncel'in 1946 Belediye seçimlerini anlatan anıları üzerinde durulmuş, bunun yanında arşiv vesikaları ve dönemin yerel basını vasıtasıyla seçim sonrası gelişmeler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: 1946 Belediye Seçimleri, Celal Öncel, Demokrat Urfa, Muhalefet

Abstract

The municipal elections of 1946 occupy an important place in the political life of Turkey because they have a number of firsts. These elections were held for the first time on the same day. All representatives of the political parties were present in the election committee, and the stage was made on the basis of secrecy. Besides of these changes, the elections are interesting in that they also show some characteristics for the opposition parties. The oppositions' demand for early elections, which is common in democracies, has worked in reverse here. The opponents objected to the ruling decision on early elections on account of the fact that they could not be fully organized and so they did not want to participate in. The Democratic Party boycotted the 1946 Municipal Elections and did not nominate candidates nationwide. However, the founder of the DP Urfa organization, people close to him, entered the election from the list of the National Development Party and won the election in Urfa. In this regard, the memoirs of Mahmut Celal Öncel, who was one of the founders of DP in Urfa and who was also a DP Urfa deputy from 1950 to 1954, wrote in serial form in the Democrat Urfa Newspaper in 1955 are important. Because Öncel described the process of the idea of participating in the elections, of his propaganda during the election and of how they won the elections in his memoirs, in the Democrat Urfa newspaper nine years later. Öncel emphasized most; the financial difficulties faced while preparing their elections are the ruling party's contempt and suspicion of fraud in the elections. In addition, according to Öncel, election classifications in Urfa took longer than the country in general. Öncel claimed that, after winning the election, the Republican People's Party members pressured them to resign from the National Development Party and join the CHP ranks. This study highlights the memoirs of Mahmut Celal Öncel, recounting the municipal elections of 1946 and focusing on archives and local media reports from the post-election period.

Keywords: 1946 Municipal Elections, Celal Öncel, Democrat Urfa, Opposition

Giriş

1 8 Temmuz 1945’de Nuri Demirağ’ın öncülüğünde kurulan Milli Kalkınma Partisi (MKP) ile Türkiye’de çok partili siyasi hayat üçüncü defa başlamıştır. Ancak Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) 1923’ten beri süregelen iktidarına karşı asıl muhalefet hareketi 7 Ocak 1946’da dört eski partili tarafından kurulan Demokrat Parti (DP) ile gerçekleşmiştir¹. Bu tarihten sonra iki parti kıyasıya bir rekabete girişmiş, bunun ilk safhasını da belediye seçimleri teşkil etmiştir. 1946 yılının Eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerinin öne alınması ve Belediye Kanununda değişiklik yapılmasına yönelik süreç 23 Nisan 1946’da Tasvir gazetesindeki bir mülakat ile başlamıştır. “*Celal Bayar’la Mühim bir Mülakat*” başlığıyla yayınlanan mülakatın bir bölümünde Bayar, iktidardan bir takım isteklerde bulunmuştur. Bu istekler; seçimlerin tek dereceli olması ve resmi makamların bir müdahalesi olmadan tam dürüstlikle yapılabilmesi için düzenlemelerin yapılmasıdır. Bayar, ayrıca partide kesin bir karar alınmamış olmasına rağmen, yerel seçimler olması ve teşkilatların da istekli olması sebebiyle, örgütlerin kurulmuş olduğu yerlerde belediye seçimlerine girmek istediklerini ve girebilecek durumda olduklarını söylemiştir².

Bayar’ın sözlerinin akabinde CHP grubu 26 Nisan’da toplanmış, Başbakan Şükrü Saraçoğlu gündemin önemli maddelerinden birinin belediye seçimlerinin öne alınması olduğunu açıklamıştır. Ayrıca Belediye Kanununun bazı maddelerini değiştiren kanun tasarısı da Başbakanlık tarafından TBMM’ye sevk edilmiştir³. Bir sonraki gün Falih Rıfkı Atay, Ulus’taki köşesinde “*Yeni Seçimlere Doğru*” başlıklı yazı kaleme almıştır. Atay, kurultay gündemi hakkında bilgi verdikten sonra, belediye seçimlerinin öne alınması konusunda; “*Burada akla gelebilecek sual, muhalefet partilerinin hazır olup olmadıklarıdır. Demokrat Parti lideri Sayın Celal Bayar’ın Tasvir gazetesinin 23 Nisan tarihli sayısında çıkan demeci, hiç kimsenin bu sual üzerinde oynamasına müsaade etmeyecek kadar açıktır*” sözlerini sarf etmiştir⁴. Bunun üzerine Celal Bayar hemen Tasvir’deki mülakatı yapan Ziyad Ebüzziya’yı telefonla arayarak bir açıklama yapması konusunda uyarmıştır. Bayar’ın uyarısı üzerine Ebüzziya yaşanan gelişmelere açıklık getirmeye çalışmıştır. Buna göre mülakat sırasında Bayar’ın “*Değil umumi seçim, hatta belediye intihaplarının bile ne kadar erken olsa yine üç aydan evvel yapılması gayri tabiidir*” sözlerinin yayınlanmamış olması yanlış anlaşılmalara yol açmıştır. Ebüzziya, her ne kadar yanlış anlaşılmayı “*derhal*” düzelttiğini söylese de Atay’ın çoktan seçim havasına girdiği görülecektir. Tasvir’de “*derhal*” yapılan açıklamanın yayınlandığı gün Atay, “*Seçimlere Girerken*” başlıklı yazısında CHP’lileri seçim sürecinde ortaya çıkabilecek

- 1 Türkiye’de çok partili hayata geçiş hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Yeşil, *Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001; Taner Timur, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İmge Yayınları, İstanbul 2003; Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Hil Yayınları, İstanbul 2010; Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010; Cemil Koçak, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938-1945*, II, İletişim Yayınları, İstanbul 1996; Mustafa Çufalı, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yayıncılık, Ankara 2004; Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1982; Mehmet Kabasakal, *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1991; Cem Eroğul, *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, İmge Yayınevi, Ankara 2003; Cemil Koçak, *İkinci Parti (Türkiye’de İki Partili Siyasî Sistemin Kuruluş Yılları 1945-1950)*, I, İletişim Yayınları, İstanbul 2010
- 2 Yasin Kayış, “1946 Belediye Seçimleri ve Basın”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16-17, 2008, s.403
- 3 Süleyman İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yayınları, Ankara 2006, s.182-183
- 4 Falih Rıfkı Atay, “Yeni Seçimlere Doğru”, *Ulus*, 27 Nisan 1946

“tahrir ve iftiralar” karşısında soğukkanlı davranmaları konusunda uyarmıştır⁵.

Belediye seçimlerinin erkene alınacağı ve kanunda değişiklikler yapılacağına yönelik beyanatlar üzerine 28 Nisan 1946 günü DP'nin nasıl bir politika izleyeceğine karar vermek üzere parti genel merkezinde toplantılar düzenlenmiş ve seçimlerin öne alınmasına karşı çıkılması fikri benimsenmiştir. TBMM'de yapılacak görüşmeler için de Adnan Menderes'in parti sözcüsü olması kararlaştırılmıştır⁶.

TBMM'de 29 Nisan 1946 tarihli oturumda ilk olarak İçişleri Bakanı Hilmi Uran söz almıştır. Uran, tasarının getireceği değişiklikleri geçici ve daimi hükümler olarak iki esas dâhilinde değerlendirmiştir. Uran'ın geçici değişiklik dediği belediye seçimlerinin Mayıs ayına alınmasıdır. Uran, daimi nitelikli değişiklikleriyse şöyle sıralamıştır⁷:

- Seçimlerin bir günde yapılması
- Seçim formalitelerinin bir ay içerisinde tamamlanması
- Seçim bürolarının çoğaltılması
- Seçim komisyonlarına herhangi bir yerde örgütü bulunan siyasi partilerin temsilci gönderme yetkisinin verilmesi
- Seçim gününün Pazar olarak belirlenmesi
- Oy kullanmanın başlama-bitiş saatlerinin belirlenmesi
- Seçmenlerin oy pusulalarını istediği yerde ve istediği kimseye yazdırabilmesi

Uran, bütün bu değişikliklerin seçime emniyet ve “demokratik bir çehre” vermek için yapıldığını söyleyerek, tasarının kabul edilmesini istemiştir. 29 Nisan günü TBMM'de DP adına söz alan Adnan Menderes ise oldukça sert bir üslup kullanarak⁸ muhalefetin örgütlenmesi aşamasında

5 Falih Rıfki Atay, “Seçimlere Gिरerken”, *Ulus*, 28 Nisan 1946; Y. Kayış, 1946 Belediye Seçimleri ve Basın, s.403

6 S. İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, s.183

7 *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 7, Cilt 22, Birleşim 45, 29 Nisan 1946, s.215-216; Süleyman İnan, “Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, XIII/ 1, 2004, s.52; Şerif Demir, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010, s.95

8 Menderes'in konuşmasının bir kısmı şöyledir; “Bugün siyasi hayatımızın en mühim olayı, CHP'den başka siyasi partilerin kurulmakta olmasıdır. Yani Türk milleti şu aylarda siyasi alanda gerçek bir teşkilatlanma devresi yaşamaktadır. Siyasi alanda bu bahsedilen teşkilatlanma gerçekleşmeden rey serbestliği ve millet iradesinin gereği gibi tecellisi gerçekleşemez. Hâlbuki siyasi teşkilatlanmanın henüz ilk aylarını yaşamaktayız. Seçimlerin böyle bir zamanda yapılması yeni kurulmakta olan partimize birkaç ayın dahi esirgenmek istenmesi, milli iradenin serbest tecellisini engelleyen karardır. Bu husus umumi efkârın gözünden kaçmayacaktır. Bu arz ettiklerimden başka seçimleri aceleye getirmenin daha mühim mahsurlar da vardır. Bugün Halk Partisi'nden başka diğer partiler ve matbuat türlü baskılar ve engeller altındadır. Memlekette gerçek ve ileri bir demokrasiye yer verecek tedbirler alınmadıkça, demokratik hayatı engelleyen kanunlar değişmedikçe, hatta bütün bunlar yapıldıktan sonra dahi, milletin yeni seçimlere hazırlanmış olması için muayyen bir zaman geçmedikçe, seçimlere girmenin çok hatalı bir hareket olduğunda ısrar ediyoruz. Memleketin iç hayatında bu tedbirler alındıktan sonra yeni seçim için tabii olarak bir buçuk sene kadar geçecektir. Bu zaman milletin yeni seçime bir hazırlık devresi olacaktır. Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 seçiminde milletin çoklukla vereceği oylar, gelecek iktidarı seçecektir. Böyle önemli bir kara alınırken sebeplerden etrafi ile milletçe bilinmesi gerekir. Aksi halde bu tasarının demokratik şekilleri muhafaza edilerek tek parti idaresinin idame edilmek istenmesi

seçimlerin geriye alınmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Fikirlerini İnönü'nün 1 Kasım 1945'teki Meclis açılış konuşmasına⁹ bağlayan Menderes, muhalefetin ve basının baskı altında olduğunu, gereken tedbirler alınıp kanunlar değiştirilmedikçe seçimlerin yapılmasının Türk demokrasisine katkı sağlayamayacağını, İnönü'nün nutkunun da bu fikirleri açıkça ifade etmiş olduğunu ve tasarının İnönü'nün sözleriyle taban tabana zıt olduğunu söylemiştir. Sonuç itibarıyla Menderes, tasarıdaki sebepleri haklı ve etraflıca görmediğinden tasarının reddedilmesini talep etmiştir¹⁰.

Menderes'in sözleri sonucu değiştirmemiş ve tasarı 3'e karşı 450 oyla kabul edilmiştir¹¹. Böylece, Belediye Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, belediye seçimleri öne alınmış ve oyların gizli kullanılmasıyla ilgiliyse herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. 8 Mayıs'ta basına bir demeç veren Celal Bayar bu şartlar altında Demokrat Parti'nin belediye seçimlerine girmeyeceğini ilan etmiştir¹². Bu kararda seçimlerin öne alınması kadar DP'nin teşkilatlanmayı öncelikleri arasında görmesi de etkili oldu¹³. MKP ise yayınladığı bildiriye emrivakiden şikâyetçi olsa da seçimlere gireceğini ilan etmiştir¹⁴.

CHP, DP'nin katılmamasına rağmen, belediye seçimlerini iki ay sonraki milletvekili seçimlerine hazırlık olarak görüp propagandalarını bu minval üzerine düzenlemiştir. Bu bağlamda Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 19 Mayıs 1946'da yaptığı radyo konuşmasında belediye seçimlerini Türkiye'nin dış dünyaya demokratik olgunluğun ispatlanacağı bir sınavmış gibi göstererek halkı oy vermeye çağırmıştır¹⁵. Ayrıca İstanbul'da belediye, halkın seçimlere katılımını sağlamak için muhtarlar aracılığıyla seçmenlere davetiye göndermeyi kararlaştırmış ve seçimlere katılmaları konusunda memurlara yönelik genelge yayınlanmıştır. DP'nin belediye seçimlerine katılmama kararından sonra seçimlerin en önemli görünen muhalif partisi MKP'dir. Mezûr parti, CHP'ye pek de rakip olarak görülmemesine rağmen propaganda faaliyetlerini yürütmüştür. Bu kapsamda Demirağ yurdun muhtelif yerlerine seçim gezisi yapmıştır. Demirağ gezilerinde; devletçilik ilkesine yüklenmiş, Basın Kanununu eleştirip MKP'nin halkın, gençlerin, köylünün partisi olduğunu dile getirmiştir¹⁶. MKP'nin bir diğer yöntemi ise bir hayli ilginçtir. Basına yansıdığı kadarıyla İstanbul üzerinde uçak uçurularak (Eminönü, Sultanahmet, Beyazıt, Taksim, Beşiktaş, Üsküdar, Kadıköy) MKP'nin propaganda beyannameleri atılmış, aynı zamanda bu beyannamelerin aynısı Anadolu'daki

---

maksadıyla hazırlanmış olduğuna hükmetmek maalesef zaruri olur.” TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 7, Cilt 22, Birleşim 45, 29 Nisan 1946, s.216-217

- 9 İsmet İnönü açılış nutkunda; “Bizim tekeşliğimiz Hükümet Partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Memleketin iç hayatında bu gibi tedbirleri aldığımızdan sonra yeni seçim için tabii olarak bir buçuk sene kadar geçecektir. Bu zaman milletin yeni seçime bir hazırlık devri olacaktır. Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 seçiminde milletin çoklukla vereceği oylar gelecek iktidarı tayin edecektir” demiştir. *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 7, Cilt 22, Birleşim 1, 1 Kasım 1945, s.7- 9*
- 10 *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem VII, Cilt 22, Birleşim 45, s.216- 217*
- 11 Serap Tabak, “1946 Belediye-Milletvekili Seçimleri ve Afyon'da Uygulanması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt XIX Sayı 2, 2004, s.92*
- 12 Filiz Çolak, “İzmir'de 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinin (Hileli Seçim) Provası: 1946 Belediye Seçimleri”, *Tarih Okulu Dergisi, Sayı 13, 2012, s.10*
- 13 *United States National Archive, 782.00/1-950.*
- 14 Y. Kayış, *1946 Belediye Seçimleri ve Basın, s.404- 405*
- 15 *Ulus, 20 Mayıs 1946, s.1*
- 16 Y. Kayış, *1946 Belediye Seçimleri ve Basın, s.409-410*; Parti, Türk sanayisinin gelişmesi için bir ön koşul olarak Müslüman bir Pazar yaratmanın gerekliliğine vurgu yaptı. (*United States National Archive, 882.413/4-452*)

şehirlere de gönderilmiştir¹⁷.

26 Mayıs 1946'da gerçekleştirilecek olan Belediye Seçimlerini DP boykot etmiş, MKP de görünen o ki kamuoyunca yeterince ciddiye alınmamıştır. CHP açısından bakıldığında ise bu seçimlerin iki ay sonra yapılacak genel seçimlerin bir provası mahiyeti taşıdığı görülecektir. Zira İstanbul başta olmak üzere Belediye Meclis heyeti üyelerinin seçimine büyük önem gösterildiği dönemin basınından anlaşılmaktadır. Mesela bir haberde şu satırlar yer almıştır; “Dün CHP Vilayet İdare Kurul merkezinde yapılan toplantılardan sonra seçim işlerine bütün ilçelerde daha büyük bir hız verilecektir.”¹⁸ İzmir’de bütün ilçe parti ile belediye başkanları merkezde toplanmış, il heyeti ve parti müfettişleriyle belediye seçimleri hakkında görüşmelerde bulunmuşlardır¹⁹. Basına yansıyan bir başka haberde de şu satırlar yer almaktadır; “Belediye seçimleri başlamak üzere, CHP listesini hazırlayacak, ilan edecek. Yoklamada oy verecek partileri aydınlatmamız için hayli vaktimiz var. Okuyucularımıza soruyoruz: İstanbul umumi meclisinde kimleri görmek istiyorsunuz?”²⁰

Seçim günü olan 26 Mayıs'ta oy verme işlemi sabah 8:00'den akşam 19:00'a kadar sürmüş ve aynı gün içerisinde bitirilmiştir. Seçimlerden sonra muhalefetin öne sürdüğü konular şunlardır;

- Seçimden bir gün önce polisler kapı kapı dolaşıp ve herkesin seçim yerine gitmeye zorlanmışlardır.
- Oylar gizli verilmemiştir.
- Seçim komisyonları iktidar partisi lehine görevlerini suiistimal etmişlerdir²¹.

Bir diğer iddiaysa seçimlere katılım oranının hayli düşük olduğuna yöneliktir. Bu hususta gerek iktidar gerekse muhalefet kanadından farklı oranlar öne sürülmüştür. TBMM'nin 31 Mayıs'taki oturumunda Hilmi Uran'ın verdiği il il seçime katılım oranlarıysa tablo 1'de gösterildiği gibidir:

Tablo 1: 1946 Belediye Seçimlerine Katılım Oranı²²

İl	Katılım Oranı	İl	Katılım Oranı	İl	Katılım Oranı
Afyon	%77	Çanakkale	%48,5	Hakkari	%89
Ağrı	%84,4	Çankırı	%48,7	Hatay	%26
Amasya	%46	Çoruh	%97	İçel	%43
Ankara	%41,5	Çorum	%89,9	Isparta	%81,8
Antalya	%66,6	Denizli	%61	İstanbul	%49,6
Aydın	%52,2	Diyarbakır	%81	İzmir	%24,5
Balıkesir	%32,5	Edirne	%50	Kars	%94
Bilecik	%78	Manisa	%34	Kastamonu	%47
Bingöl	%68	Erzincan	%78	Kayseri	%78
Bitlis	%98	Erzurum	%95	Kırklareli	%58

17 Cumhuriyet, 19 Mayıs 1946, s.1,3

18 Cumhuriyet, 3 Mayıs 1946, s.1

19 Cumhuriyet, 18 Mayıs 1946, s.3

20 Vakit, 7 Mayıs 1946, s.1

21 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 23, Birleşim 57, 31 Mayıs 1946, s.239

22 TBMMTD, Dönem 8, Cilt 23, Birleşim 57, 31 Mayıs 1946, s.240

Elazığ	%57	Eskişehir	%43	Kırşehir	%76
Bolu	%65	Gaziantep	%70,8	Kocaeli	%58,6
Burdur	%55	Giresun	%70	Konya	%52
Malatya	%68	Muş	%71	Samsun	%47
Maraş	%46,2	Niğde	%79	Seyhan	%51
Mardin	%96	Ordu	%83	Siirt	%48
Muğla	%31	Rize	%63,5	Sinop	%77
Sivas	%83	Tokat	%73	Urfa	-
Tekirdağ	%71	Trabzon	%78	Van	%75,8
Bursa	%24	Gümüşhane	%94	Kütahya	%70
Yozgat	%64	Zonguldak	%80		

Tabloda görüldüğü üzere seçimlere katılım oranı bazı illerde oldukça düşük seviyededir. Bu da DP'lilerin halka seçimlere katılma yönünde yaptıkları propaganda faaliyetlerinin başarıya ulaştığını göstermektedir. Ayrıca dikkat çeken bir diğer husus da Urfa'da seçimlere katılım oranının verilmeyişidir. Bunun nedeni; Urfa'da yaşanan olayların akabinde seçim sayımının birkaç gün geç tamamlanmasıdır.

1. Urfa'da 1946 Belediye Seçimleri

Çok partili dönemde muhalefet tarafından ilk boykot edilen seçim özelliğini taşıyan 1946 Belediye Seçimleri taşrada oldukça dikkat çekici olaylara sahne olmuştur. Zira DP teşkilatları buldukları yerlerde seçimleri ya boykot etmişler, ya bağımsız olarak katılım sağlamışlar ya da MKP'yi desteklemişlerdir. Urfa'daki seçimleri önemli kılan husus da DP'lilerin seçimlere bağımsız olarak değil, MKP'den katılmaları ve akabinde yaşanan olaylardır. Bu noktada elimizde mevcut en ayrıntılı bilgi DP'nin Urfa'da kurucularından ve aynı zamanda 1950 ile 1954 Seçimlerinde DP Urfa milletvekili olarak seçilen Celal Öncel'in 1955 yılında Demokrat Urfa gazetesinde yazı dizisi şeklinde kaleme aldığı anıdır. Öncel, 1946 Belediye Seçimlerinde yaşanan süreci şu sözlerle anlatmaya başlamıştır:

*"1946 yılının Nisan ayındayız. Urfa'da sıcaklar başlamıştı. CHP siyasetinin tarzı insanları düşünemez bir hale getirmişti. Her tarafta bir durgunluk vardı fakat manalı... Nisan ayının son günlerinden birinde idi. Ben ve halen maliyede memur bulunan arkadaşım Osman Mutlu ile konuştuğumuz hukuki bir davayı vermek üzere Urfa'ya yeni gelmiş olan Avukat Fazıl Kürkçüoğlu'nun yazıhanesine gidiyorduk. İçeri girdiğimizde avukatı masası başında meşgul bulduk. Davayı konuşurken hangi hissin tesiriyle oldu bilmem, bahsimiz Urfa'nın umumi durumuna intikal etti. Bahsimizin hararetle bir yerinde iken içeriye durumundan ateşli olduğu anlaşılan yaşlı bir zat girdi ve birdenbire heyecanla: Fazıl Bey! Ne vakte kadar dedi, gel şu Halk Partiyeye karşı belediye seçimine müstakil olarak girelim. Fazıl Edip Kürkçüoğlu Urfa'ya yeni gelmiş olduğundan siyasi kanaatlerin temayülünü daha bilmediğini, bu sebeple bu gibi işlere karışmanın doğru olmayacağını beyan etti."*²³

Celal Öncel'in aktardığına göre başta ikna olmayan Fazıl Edip Kürkçüoğlu, Öncel'in yukarıda anlatılan tartışmaya katılmasıyla ikna olacaktır. Öncel o ânı şu sözlerle ifade etmektedir:

“Mevzu cidden ehemmiyetliydi. Münakaşa halini alan konuşmaya bende karışarak Fazıl Bey’e biraz evvel konuştuğumuz memleket davalarını ele almanın zamanı olduğunu söyleyenin kendisi olduğunu hatırlattım. F. Kürkçüoğlu her halde daha evvel vermiş olduğu bir kararın neticesi olarak; şu halde hazırım, sende iştirak eder misin? dedi. Öteden beri kafam memleket işleriyle meşgul olduğundan tereddüt etmeden muvafakat cevabını verdim. Arkadaşım Osman Mutlu’yu da fikrimize iştirakte güçlük çekmedik. Bu suretle Osman Halidi Yetkin olduğunu anladığım yaşlı zat ile dört kişilik bir grup olarak müzakere masasının etrafını aldık. Grubumuz artık kendiliğinden siyasi bir hüviyet kazanmıştı. Kimsenin haberi olmadan akıbeti meçhul ve o kadar tehlikeli siyasi ve çetin bir mücadele hayatına atılmak üzere memleket mukadderatı üzerinde teati ettiğimiz fikirleri anında kararlaştırarak belediye azalığına aday olacakların adlarını tespitte başladık.” Öncel, yazısının devamında listenin belirlendiğini ve bu listedeki kişilerle görüşmek için de Kürkçüoğlu’nun ofisinin kullanıldığını belirtmiştir²⁴.

Daha sonra listedeki kişilerle toplantıların çoğaldığını belirten Öncel, ayrıca Urfa’da 14 yıldır belediye başkanlığı yapan Ömer Alay’ı devirmek isteyenlerin de kendilerine katıldığından bahsetmektedir. Öncel’e göre; CHP’liler iktidara o kadar çok güveniyorlardı ki bu durum gurur ve gafletlerini arttırmaktaydı. Hatta kendileri hakkında “Yandım Allah” diye dalga kampanyası başlatmışlardı. Öncel, CHP’nin kendileri hakkında başlattığı bu kampanyayı şu sözlerle açıklamıştır; “Hakikaten yandım Allah kampanyası idik. Hepimizin bir arada cepleri yoklansaydı tatmin edici bir şey bulunamazdı. Hatta suyu görmeden paçaları sıvalamak kabilinden peşinen reis seçtiğimiz Avukat Fazıl Edip de cebi boşlardandı. Yalnız azmimiz, ruh kuvvetimiz tamdı. Çünkü davamızda haklı idik; efkâr- ı umumiye lehimizde idi.”²⁵

Öncel, listelerinde bulunan belli başlı kişilerin isimlerini de vermiştir. Bunlar arasında Reşat Aksoy, Abdullah Edip Erden, Hulusi Kılıçaslan, Osman Mutlu, İsa Okutan, Reşat Tahtasız, Celal Güllü, Sıtkı Öncel, Fethullah Şakir, Ali Saip Ünlüsoy ve terzi Abdurrahman gibi isimler vardır. Fakat Ali Saip Ünlüsoy 1944’te Urfa Valisi Hasip Kayhan tarafından memuriyetten atılmıştı. Öncel’e göre; grubu dağıtmak isteyen CHP’lilerin girişimiyle Ünlüsoy’a eski memuriyeti verilince, Ünlüsoy gruptan ayrılmıştır. Ayrıca Ünlüsoy gibi Reşat Tahtasız da CHP’lilerin tesiriyle gruptan ayrılmıştır. Celal Güllü de seçim öncesinde müteahhit olduğu Hilvan’da olup seçim kampanyasına katılmamıştır. Sıtkı Öncel ise Akçakale’deki işlerinden dolayı seçim çalışmalarına iştirak etmemiştir. Reşat Aksoy, Abdullah Edip, Fethullah Şakir, Osman Mutlu ve terzi Abdurrahman seçim çalışmasının öncü konumundaki kişilerdir²⁶.

Öncel, toplantıların sıklaştığı bir sırada herkese bir görev verildiğini, fakat propaganda konuşmalarını yapmak için kimsenin ön plana çıkmadığını belirtmiştir. Çünkü mesele ciddi olup konuşmaları yapacak olan kişinin birtakım tehlikelere maruz kalacağı muhakkaktı. Öncel, Fethullah Şakir’in bu görevi üstlendiğini, fakat bir kişi daha gerektiğini ve bunun da kendisi olduğunu ifade

24 Mahmut Celal Öncel, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 20 Ağustos 1955, s.2

25 Mahmut Celal Öncel, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 23 Ağustos 1955, s.2; CHP Diyarbakır Bölge Müfettişi ve Zonguldak Milletvekili Ahmet Gürel’in 8 Haziran’da CHP Genel Sekreterliği’ne sunduğu rapor, Celal Öncel’in yukarıda söylediklerini doğrulamaktadır. Gürel, raporunda Belediye seçimlerinden öncesini ve sonrasını ayrıntılı bir biçimde anlatmaktadır. Gürel’e göre; MKP’den seçime girecek olan kişilerin Urfa’da hiçbir kıymet ve kredisi yoktur. Ayrıca bu kişiler cahil ve çok aşağı bir tabakadadır. Hatta kendilerine “Yandım Allah kumpanyası” ismi verilmiştir. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi [BCA] 490. 100/ 192. 763. 1- 42

26 Mahmut Celal Öncel, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 23 Ağustos 1955, s.2

etmiştir. Ancak kendisinin o zamana kadar değil bir topluluğa birkaç kişiye bile hitap etmediğini sözlerine eklemiştir²⁷.

Öncel, o tarihte geçerli olan seçim kanununa göre; propaganda konuşmalarının muayyen yerlerde değil de hatibin fırsat bulduğu yerlerde yapılması gerektiğini belirtmiştir. Öncel o günleri; *“Fethullah ve ben değişik istikamet ve yerlerde, hatta pazarlarda ve Cuma günleri camilerde halka hitaba başladık. Fethullah benden daha muvaffakiyetli konuşuyordu”* sözleriyle anlatmıştır. Öncel, seçimlere bağımsız olarak girmek üzereyken seçimlere bir gün kala vilayetten gelen *“siyasi bir oluşuma mensup olmadıklarından ötürü seçimlere katılamayacakları”* yönünde bir emirle karşılaştıklarını ifade etmiştir. Öncel, zamanın darlığı ve bu durumu nasıl telafi edecekleri ile ilgili; *“Zaman kısa idi. Ne yapacağımızı şaşırdık. Bu sebeple yaptığımız toplantıda daktilo ile liste teksiri kararını verdik. Daktiloların çoğunu Fazıl Edip adliyeden tedarik etti. Bu itibarla adliyeyi kendimize müzahir saydık. Türk adalet mensuplarının daima haklıya müzahir olduklarına bir vesile ile bir kez daha inandık. Vaktin darlığı bizi daha evvel kendileriyle iştirakimizi arzu eden Milli Kalkınma Partisi ile müstakil olarak birleşmeye mecbur etti”* sözlerini sarf etmiş ve hızlı karar aldıklarını vurgulamıştır²⁸.

Öncel, MKP'den de 5 kişinin eklenmesiyle listelerinin hazır olduğunu ve vilayetin kabul ettiğini ifade etmiştir. Ancak Öncel, Urfa Valisi Halis Bilaloğlu'nun bu durumdan dolayı merkez nazarında itibarının sarsıldığını iddia etmektedir²⁹. Öncel, rakipleri CHP adaylarının memleketin en tanınmış ve sayılan şahsiyetleri arasından seçildiğini fakat *“İktidar ve maddi imkânın birleştirdiği suni kuvvetle o derece mağrur idiler ki umumi efkârı kendi mütalaalarından ibaret ad ediyorlardı”* diyerek kibre kapıldıklarını belirtmiştir. Ayrıca seçimler yaklaştıkça hislerini; *“Seçimi kazanmak hususunda kalbimizde büyük bir ümit mevcuttu. Fakat seçimin serbest ve müdahalesiz yapılacağından emin değildik. Seçime bir gün kala Fazıl Bey sık sık davet ediliyor, bazılarımız da emniyete tarassut ediliyorduk. Buna rağmen çok cesurduk. Çünkü arkamızda bir kale duvarı kadar muhkem bir Urfalı hemşeri kitlesi vardı”* sözleriyle açıklamıştır. Çekincelerinde haklı olduğunu da; *“Vali yine tevessüe ettiği bazı hükümsüz tedbirlerle grubumuzu inhilâle uğratmak istiyordu ve bilhassa Fazıl Edip Kürkçüoğlu'nu tazyik etmek istediye de muvaffak olamadı”* sözleriyle izah etmiş, fakat tüm bu teşebbüslerin kendilerini yıldırmadığını dile getirmiştir³⁰.

Öncel, seçim gününü ve Urfa Valisinin seçime müdahalesini de şu sözlerle ifade etmiştir:

“Belirli saatte başlayan seçim gayet düzgün ve müdahalesiz gidiyordu. Öğleye doğru seçimin lehimize cereyanını anlayan vali sandık başlarına gelerek seçmenleri tehdit ve bizzat eliyle tomar halinde sandıklara zarf attı. Hatta Kendirci veya Hizanoğlu camiine seçmenleri davet eden bir dellalı minareye çıkartarak gelmeyi ceza ile tehdit etti. Fakat bütün bu teşebbüsler neticesiz kaldı... Güvenilen Tepe Mahallesinin 730 oyundan 128'ini CHP, 107 kadarını biz aldık. Yanımızda vazifeli bulunan bir genç polis, vilayetten aldığı direktiflere rağmen gayet mutedil hareket etti ve benim tuttuğum zabita hiçbir memur imzalamadığı halde cesur polis imzadan çekinmedi. Genç

27 Mahmut Celal Öncel, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 26 Ağustos 1955, s.2

28 Mahmut Celal Öncel, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 30 Ağustos 1955, s.2

29 CHP Müfettişi Ahmet Gürel'in raporundan da Urfa Valisinin ilk başlarda seçimlere pek ilgi göstermediği şu sözlerden anlaşılabilir; *“Valinin halinden tam bir bitaraflık gözeteceği ve seçimlere fazla bir alaka göstermeyeceği anlaşılakta idi. Kendilerine çok sayıda vatandaşı sandık başına getirmesi için lazım gelen tedbirleri almasını rica ettikten sonra yanından ayrıldım”* (BCA 490. 100/ 192. 763. 1- 42)

30 Mahmut Celal Öncel, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 6 Ekim 1955, s.2-4

polisi hâlâ hüürmet ve muhabbetle anıyorum.”³¹

Öncel, seçim sandıklarının tasnif sürecini de şu sözlerle izah etmiştir:

“Tasnife başlamadan zafere emindik. Çünkü Urfalılar yalnız oylarıyla değil, asil ve cesur hareketleriyle de lehimizde idiler... Valinin murakabesi altında yapılan tasnife Reşat Aksoy ve Hulusi Kılıçaslan gönderildiler. Tasnifesnasında bazı haksızlıklara mümessillerimiz bilhassa Reşat Aksoy mukabeleden çekinmediler... Tasnifte çok ileri olduğumuz anlaşılınca Vali Bilaloğlu tasnife ara vererek üzüntüden evine çekildi.” Öncel, bundan sonra seçim tasnifine üç gün ara verildiğini iddia etmektedir ki kendisinin bu iddialarını güçlendirecek kanıtlar vardır. Cumhuriyet gazetesinin 28 Mayıs’taki haberine göre seçim tasnifi bazı illerde devam etmektedir ve bunların arasında Urfa da vardır. Oysa seçimler 26 Mayıs günü gerçekleşmiş ve aynı gün tasnife başlanmıştır. Tasnifin bittiğine dair haber de gazetenin 31 Mayıs’taki sayısında geçmektedir. Ancak burada dikkat çeken bir husus daha vardır ki Öncel’in yukarıda söylediklerini doğrular niteliktedir. Habere göre; Urfa’dan CHP Genel Merkezi’ne bir telgraf gönderilmiş ve Urfa Valisi’nin seçimi kazanan taraf olan MKP’lileri CHP’ye geçmeleri hususunda uyardığı ve seçim sırasında aleyhlerine hareket ettiği iddia edilmiştir³². Tüm bunlar Öncel’in hatıralarının doğruluk payını güçlendirmektedir.

Öncel, son olarak seçim tasnifine ara verilmesinden sonraki süreci şu sözlerle ifade etmiştir:

“Tasnife sebepsiz ve tamamen kanunsuz ara verilince endişe başladı bizde. Bunun üzerine Fazıl Ediplerde yaptığımız toplantıda tasnif veya sandıklara yapılacak müdahalelere mümkün görülecek mukavemette bulunmak kararını aldık. Binaenaleyh birde belediye binasındaki seçim sandıklarını tarassut etmek üzere aramızdan gönüllü olarak dört arkadaş çıktı. Maalesef adlarını öğrenemediğim bu dört fedai arkadaş kütüphane, Milli Eğitim ve CHP binasının üstüne çıkıp sandıkları gözetlemekle vazifelendirildiler... Bu üzüntülü hal haksızlığın üç gece devamından sonra Vali tasnife müsaade etti. Netice muayyendi. Seçimi biz kazandık ve daha evvel aramızda ittifakla verilen karara göre Belediye Reisliğine Fazıl Edip Kürkçüoğlu getirildi.”³³

Seçimler sonucunda Urfa Belediye Başkanlığı’na Fazıl Edip Kürkçüoğlu seçilmiş³⁴ ve Kürkçüoğlu’nun başkanlığı 12 Temmuz’da Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık ve İçişleri Bakanlığının imzasıyla onaylanmıştır.³⁵ Urfa Belediye Seçimlerinde dikkat çeken bir husus kadınların seçime katılım oranıdır. Urfa Merkeze bağlı 7654 kadın seçmenden sadece 1345’i (%17,5) seçimlere katılmıştır.³⁶ Bu bağlamda kadın seçmen olarak Türkiye’de en az katılım Urfa’da gerçekleşmiştir. Erkek seçmenlerden ise 3308 seçmenden 3133’ü (%94) seçimlere katılmıştır³⁷.

31 Mahmut Celal Öncel, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 13 Ekim 1955, s.2- 4

32 *Cumhuriyet*, 31 Mayıs 1946, s. 3.

33 Mahmut Celal Öncel, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 24 Ekim 1955, s.2-4

34 *Akgün*, 19 Haziran 1946, s. 1.

35 *BCA* 301. 110/ 185. 26. 1- 3.

36 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, Yer No: 2/13-6, Fihrist No: 8719- 36.

37 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, Yer No: 2/13-6, Fihrist No: 8719- 9; Ahmet Gürel’in raporuna göre 14900 seçmenden 4500’ü seçime katılmıştır (*BCA* 490. 100/ 192. 763. 1-48). Fakat bu rakamlar Cumhurbaşkanlığı Arşivi’nden verdiğimiz bilgilerle çelişmektedir. Cumhurbaşkanlığı Arşivi’nde seçime katılan erkek sayısını ve katılım oranını gösteren bilgi muhtemelen yanlıştır. Çünkü Cumhurbaşkanlığı Arşivinde verilen erkek ve kadın sayısı arasında da büyük fark vardır. Arşivde 3308 olarak verilen sayı yaklaşık 5 bin kişi daha fazla olmalıdır. Böylece erkek katılım oranı da %40’lara düşmektedir.

2. Belediye Seçimlerinin Urfa'daki Yankıları

Yukarıda da bahsedilen CHP Müfettişi Ahmet Gürel'in raporuna göre; CHP'nin Urfa'da seçimleri kaybetmesinin en büyük nedeni partiye kayıtlı olup da kendi şahsi menfaatleri çerçevesinde partilerinin aleyhinde çalışan kişilerdir. Hatta bu kişiler şahsi çıkarları için birbirleriyle mücadele etmişlerdir. Buna mukabil CHP İl Başkanı Osman Ağan'ın seçim sırasında Urfa'da olmayışı parti işlerinin yüzüstü kalmasına neden olmuştur. Ayrıca Urfa Valisi de seçimlerde CHP lehine yeterince çalışmamıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı seçimlere katılım sayısı az olmuş ve sonuçta CHP, Urfa Belediye Seçimlerini kaybetmiştir³⁸.

Gürel'e göre; seçimlerden sonra alınan tedbirler ve yapılan uyarılar sayesinde Fazıl Edip Kürkçüoğlu ve arkadaşları CHP'ye kaydolarak daima CHP'nin emrinde olduklarını ifade etmişlerdir. Böylece Belediye Meclisine seçilen kişilerden 24'ü CHP'li 3'ü de MKP'li olmuştur³⁹.

Gürel'in açıklamalarına rağmen kendisini suçlu görenler vardı. CHP Urfa İl İdare Kurulu üyelerinden Kasım Biner, 24 Haziran'da CHP'nin Urfa'da belediye seçimlerini neden kaybettiğinin sebeplerini CHP Genel Sekreterliği'ne gönderdiği raporunda açıklamıştır. Biner'e göre; Ahmet Gürel, parti idare heyetinin haberi olmadan ve fikirlerini almadan ne oldukları belirsiz kişilerden bir günde 17 ocak kurmuş ve belediye adaylarını isabetsiz olarak seçirmiştir. Biner, Ahmet Gürel'in ikinci yanlışını ise parti il teşkilatı içindekilerin uyarılarına rağmen Parti Müfettişi Gürel'in Ömer Alay isminde ısrar etmesi olarak açıklamıştır. Buna göre halk mevcut Belediye Başkanı Ömer Alay'ı istememekteydi ve Gürel bu durumu görmezden gelmişti. Biner, raporunda başka detaylara da yer vermiştir. Raporun üçüncü maddesinde; *"Partimizin adayları arasında buldukları halde Belediye Reisi Ömer Alay ve Belediye Encümen üyelerinden Mustafa Güven ve Reşit Akyüz ve bunları destekleyen CHP İl İdare Heyeti Kurulu üyesinden Mustafa Reşit Yetkin tarafından çoğu Halk Partisi haricinden 27 kişilik ikinci bir liste çıkarılması"* diyerek aslında Ömer Alay'ın da CHP aleyhine çalıştığını iddia etmiştir⁴⁰. Ancak Celal Öncel hatıralarında Ömer Alay'ın kendilerine yardım ettiğinden bahsetmemiştir. Biner, raporunun devamında Ömer Alay'ın belediye daktilolarını bahsi geçen 27 kişilik listenin oluşturulması için geceli gündüzlü kullandığını iddia etmektedir. Ancak Celal Öncel'in hatıralarına göre bu iş için adliye daktiloları kullanılmıştı ve bu daktiloları Fazıl Edip Kürkçüoğlu temin ettirmişti.

Biner'in raporundaki dokuzuncu madde oldukça dikkat çekicidir ki aslında Urfa'da seçime katılım oranının neden düşük olduğuna dair önemli bir ipucudur. Biner, dokuzuncu maddede; *"Bunlara rağmen gençler ödevlerine canla başla başlayarak partimiz listelerini halka dağıtmış ve icap eden propagandayı yapmış ve seçmenleri kolaylık olmak için listeleri evlerine kadar bıraktıkları halde belediye memurları ve bir kısım muhtarlar geceleyin kapı kapı dolaşarak Halk Partisi adaylarını değiştirmiştir. Yeni adaylar bu listededir diyerek dağıtılan listeler geri alınmış, yerlerine partimizi içinden vuran Ömer Alay ve arkadaşlarının ikinci listesi verilmiştir. Bu ikilikten ve dönemlikten sıkılan halkın birçoğu seçime katılmamışlardır"*⁴¹ sözlerini sarf etmiştir. Bu hususta Biner'in söyledikleri daha mantıklıdır. Çünkü Urfa merkezde belediye seçimine katılımın neden bu kadar düşük olduğuna dair başka bir bilgi veya ipucu mevcut değildir. Fakat şüphe uyandıran

38 BCA 490. 100/ 192. 763. 1- 48.

39 BCA 490. 100/ 192. 763. 1- 49.

40 BCA 490. 100/ 192. 762. 1- 18.

41 BCA 490. 100/ 192. 762. 1- 18.

taraf şudur ki Biner, Ömer Alay'ın CHP'ye ihanet içinde olduğunu ima etmektedir. Ancak Biner'in bu imasını güçlendirecek bir bilgi yoktur. Celal Öncel'in hatıraları Biner'in verdiği diğer isimleri doğrulasa da Öncel'in hatıralarında Ömer Alay ismi geçmemektedir.

Urfa belediye seçimleriyle ilgili iddialar bunlarla sınırlı kalmamıştır. Bir iddia da CHP İl Başkanı Mitat Kürkçüoğlu'ndan gelmiştir. Kürkçüoğlu, CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği şikâyet yazısında; Urfa'da yayın yapan Akgün gazetesinin sahibi ve aynı zamanda CHP'ye kayıtlı Lami Akgün'ün belediye seçimleri sırasında MKP'lilerle iş birliği yaptığını öne sürmüştür.⁴² Fakat Lami Akgün, CHP İl İdare Kurulu Başkanlığı'na vermiş olduğu savunmada hakkında çıkan söylentilerin asılsız olduğunu belirtmiştir.⁴³ Lami Akgün'ün savunmasında haklı görüldüğü 28 Mart'ta CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıdan anlaşılmaktadır. Akgün, yazısında parti müfettişini aday listesi konusunda uyardığını, ancak herhangi bir işlem yapılmadığını iddia etmiştir.⁴⁴ Son olarak 6 Haziran'da CHP Genel Sekreterliğine gönderilen *Türk Vatandaşı* imzalı yazıdaysa belediye seçimlerinin Urfa Valisi Halis Bilaloğlu'nun beceriksizliği yüzünden kaybedildiği öne sürülmüştür⁴⁵.

Belediye seçimlerinden sonra Başkan Fazıl Edip Kürkçüoğlu CHP'ye geçmişti⁴⁶. Daha sonra Fazıl Edip'in Belediye Başkanlığı'ndan istifa ettiği anlaşılmaktadır. 1948 yılı başında Belediye Meclisi tarafından yapılan yeni seçim sonucunda Başkanlığa Celal Güllüoğlu seçilmiştir.⁴⁷ Ancak, Urfa İl İdare Kuruluna 10 Haziran 1948'de giden bir telgrafa göre Urfa Merkezdeki Belediye Seçimlerinde birtakım yolsuzlukların tespit edildiği ve Belediyeler Kanununun 27. Maddesine göre bu seçimin yenilenmesi gerektiği bildirilmişse⁴⁸ de daha sonra bu telgrafa karşı herhangi bir cevap yazısına rastlanmamış ve yeni bir seçim yapılmamıştır.

Sonuç

Türkiye, 1945 yılından itibaren çok partili siyasi hayata kesin olarak geçmiş, bunda dış etkenlerin yanı sıra muhalefetin mücadelesi ve iktidardaki CHP'nin demokrasiye katkısı rol oynamıştır. Kurulan muhalif partilerden en çok sempati ile karşılanıp halkın teveccühünü kazanan DP olmuştur. Ancak görünen o ki DP'nin halk ve kamuoyu nezdinde karşılık bulduğunu fark eden CHP, iktidarının süresini uzatmak için muhalefet örgütlenmesini tamamlayamadan gerek belediye gerekse genel seçimleri erkene alma yolunu tercih etmiştir. Bu bağlamda 1946 yılının Eylül ayında yapılması gereken belediye seçimleri Mayıs ayına, 1947 Martında yapılması gereken milletvekili genel seçimleri de 1946 Temmuzuna alınmıştır.

1946 Belediye Seçimlerinin sonucu önceden bilirse de Urfa'da aksi bir durum söz konusudur. Zira burada oldukça dikkat çekici olaylara sahne olan seçimleri muhalifler kazanmıştır. CHP'nin

42 BCA 490. 100/ 192. 762. 1- 14.

43 BCA 490. 100/ 192. 762. 1- 17.

44 BCA 490. 100/ 192. 762. 1- 22.

45 BCA 490. 100/ 192. 762. 1- 28.

46 CHP Diyarbakır Bölge Müfettişi Ahmet Gürel, 1946 Belediye Meclis Seçimi Tutanağında Kürkçüoğlu'nun CHP'ye geçtiğini şu sözlerle ifade etmiştir; "Yüksek tahsilli, fena adam değil. Memleket işlerinde çalışmak istiyor. Vaktiyle Demokrat Parti'yi kurmak isteyenlerdendi. Şimdi partimize kayıt edilmiştir. Daima partimizin emrinde olduğunu söylemiştir" (BCA 490. 100/ 192. 763. 1- 56).

47 BCA 301. 110/ 197. 7. 3- 3.

48 BCA 490. 100/ 192. 763. 1- 28.

Urfa’da neden kaybettiği irdelendiğinde; şehirde hâlihazırda 14 yıldır belediye başkanlığı görevini yürüten zâtâ duyulan memnuniyetsizlik nedeniyle halkın muhalefete yöneldiği sonucuna ulaşılabilir. Bunun yanında iktidar cephesinin idare mekanizmasını elinde tutması, kendisine çok güvenmesi ve seçimi kesin olarak kazanacağını düşünmesi aslında kaybetmesinin sebepleri arasındadır. Ayrıca CHP parti müfettişlerinin bölgenin dinamiklerini iyi bilmediği sonucu da ortaya çıkmaktadır. Dönemin raporları incelendiğinde seçim sonrası gün yüzüne çıkan başarısızlığı parti müfettişinin ve il idare heyetinin birbirleri üzerine atmaları, CHP’deki iletişimsizliği gözler önüne sermektedir.

Muhalefet cephesine geldiğindeyse seçimlere hazırlık aşamasından itibaren kazanma inancıyla girdikleri ve bu yolda pek çok tehlikeyi göze aldıkları görülür. İdare mekanizmasının türlü engelleme çabalarına rağmen muhalifler mücadelelerinden vazgeçmemişler ve seçimleri kazanmışlardır. Muhalefetin seçimleri kazanması, kendi başarılarından ziyade iktidarın başarısızlığı/eksikliği üzerinden okunabilir. Birçok yerde olduğu gibi Urfa özelinde de seçim sonuçları, partilerin ortaya koyduğu ilkelerden/programdan ziyade aday gösterdiği kişilerin halk nezdinde bir karşılığının olup olmamasıyla ilintili bir durumdur. Buradan hareketle iktidar partisi mensupları ve Urfa Valisi, Urfa’da CHP’nin seçimleri kaybedeceğini tahmin ettiklerinden iktidar cenahında panik havasını da tetiklediği bir realitedir. Son olarak Urfa’da muhaliflerin kazanmasını sağlayan en büyük etkenlerden biri de CHP’nin 23 yıllık iktidarının vermiş olduğu yorgunluk karşısında şehirde yeterince propaganda yapamamış olması ve mevcut belediye başkanına duyulan öfkedir. Sonuç olarak 26 Mayıs 1946 tarihinde gerçekleştirilen Belediye Seçimleri, Urfa özelinde kendisinden sonra gerçekleşecek seçimlerin de sinyallerini vermiş ve aslında CHP’nin iktidarı devretme yolunda ilk seçimi olmuştur.

Kaynakça

Arşivler

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi [BCA]

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

United States National Archive

Resmi Yayın ve Tutanaklar

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 23, Birleşim 57, 31 Mayıs 1946

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 7, Cilt 22, Birleşim 45, 29 Nisan 1946

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 7, Cilt 22, Birleşim 1, 1 Kasım 1945

Sürelî Yayınlar

Ulus

Cumhuriyet

Akgün

Demokrat Urfa

Araştırma ve İnceleme Eserler

- Ahmad, Feroz, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Hil Yayınları, İstanbul 2010
- Çufalı, Mustafa, *Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Dönemi (1945-1950)*, Babil Yayıncılık, Ankara 2004
- Demir, Şerif, *Türk Siyasi Tarihinde Adnan Menderes*, Paraf Yayınları, İstanbul 2010
- Eroğul, Cem, *Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi)*, İmge Yayınevi, Ankara 2003
- Goloğlu, Mahmut, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1982
- İnan, Süleyman, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Liberte Yayınları, Ankara 2006
- Karpat, Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010
- Koçak, Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi 1938-1945*, II, İletişim Yayınları, İstanbul 1996
- Kabasakal, Mehmet, *Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, Tekin Yayınevi, İstanbul 1991
- Koçak, Cemil, *İkinci Parti (Türkiye’de İki Partili Siyâsî Sistemin Kuruluş Yılları 1945-1950)*, I, İletişim Yayınları, İstanbul 2010
- Timur, Taner, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İmge Yayınları, İstanbul 2003
- Yeşil, Ahmet, *Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001

Makaleler

- Tabak, Serap, “1946 Belediye-Milletvekili Seçimleri ve Afyon’da Uygulanması”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt XIX Sayı 2, 2004, s.87-104
- Çolak, Filiz, “İzmir’de 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinin (Hileli Seçim) Provası: 1946 Belediye Seçimleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı 13, 2012, s.1-14
- İnan, Süleyman, “Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, XIII/ 1, Ankara 2004, s.50-66
- Kayış, Yasin, “1946 Belediye Seçimleri ve Basın”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/ 16- 17, İzmir 2008, s.397-419
- Atay, Falih Rıfki, “Yeni Seçimlere Doğru”, *Ulus*, 27 Nisan 1946
- Atay, Falih Rıfki, “Seçimlere Girerken”, *Ulus*, 28 Nisan 1946
- Öncel, Mahmut Celal, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 17 Ağustos 1955, s.2
- Öncel, Mahmut Celal, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 20 Ağustos 1955, s.2
- Öncel, Mahmut Celal, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 23 Ağustos 1955, s.2
- Öncel, Mahmut Celal, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 26 Ağustos 1955, s.2
- Öncel, Mahmut Celal, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 30 Ağustos 1955, s.2
- Öncel, Mahmut Celal, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 6 Ekim 1955, s.2-4
- Öncel, Mahmut Celal, “DP Urfa Muhalefet Hatıraları”, *Demokrat Urfa*, 13 Ekim 1955, s.2-4

Öncel, Mahmut Celal, "DP Urfa Muhalefet Hatıraları", *Demokrat Urfa*, 24 Ekim 1955, s.2-4

Ekler

EK1

GAZETE

TEL ADRESİ:
URFA AKGÜN

Basımevi-
mizde

Kıtap, gazete, mecmua
resmî dâirelere banka-
lara ait evrak, çek, his-
se senetleri, etiket det-
ter, vs.

Makine-
mizde

Her büyüklükte renkli
yaldızlı ve resmî ba-
sım işleri çek ve hisse
senetleri

VE
C İ L T
İ Ş L E R İ
Y A P I L I R .

Kuzuluş Cazihî 1936

C. H. P. Corp.

48883

Urfa

2 / \$ / 946

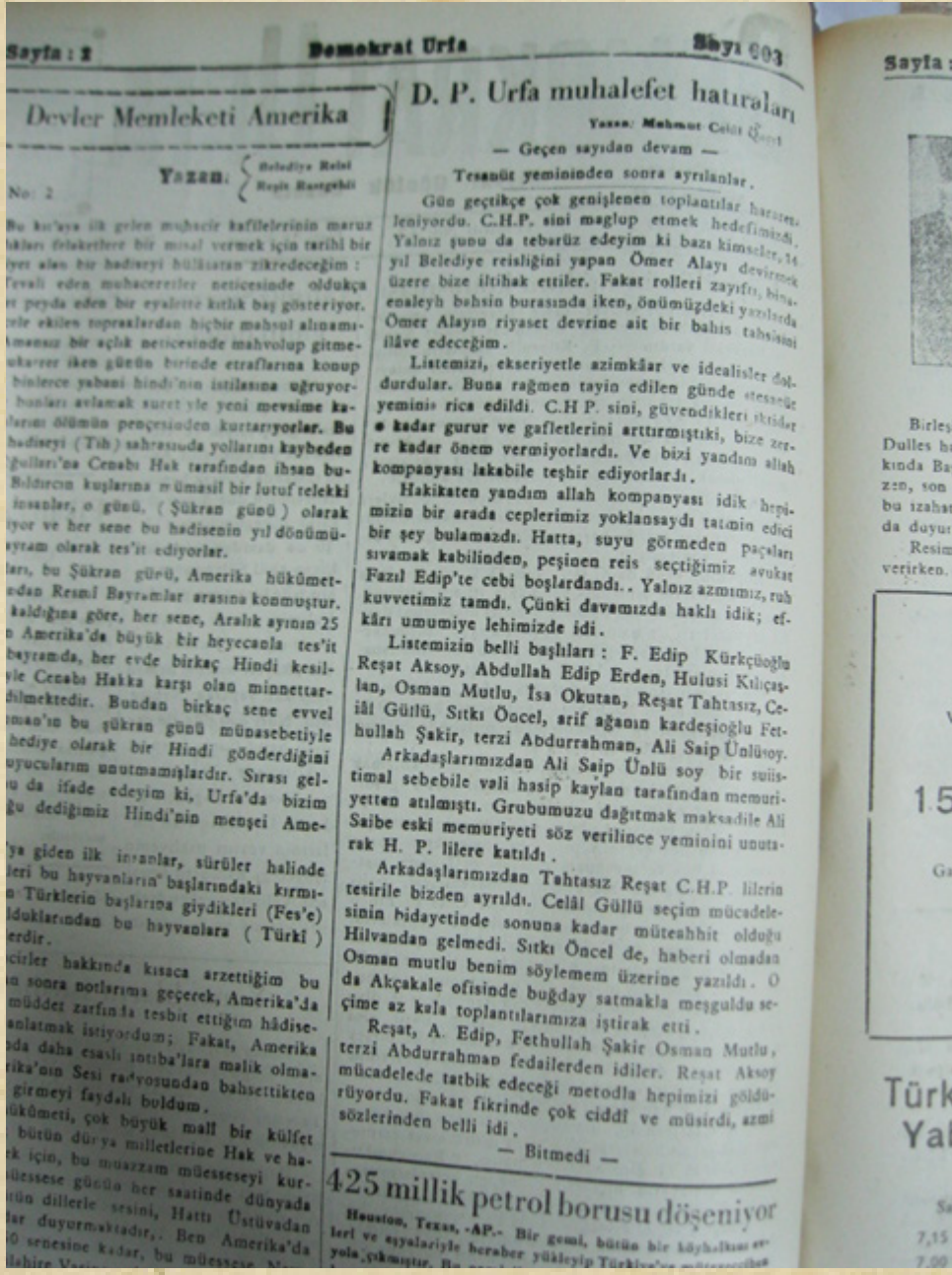
Senelerden beri şarkta bir Türk kaləsi, bir kah-
ramanlar diyarı olarak kalmış bulunan Urfa, İnşününün ya-
nında bulunmak, tarihle istikbali şerefli bir varlık halinde
birleşti ren, Türk milletinin yakın mazideki, eşsiz başarıları-
nı temsil ettiyi kadar, yarına inanımızın tarih ölçüsün-
de, tek mümessili bulunan İnşününün işaret ve emişlerine her-
zaman amade olduğunu ve onun senelerden beri şerefli hatırala-
rının isnesinde saklı olan C.H.P. daima sadık, ve müti bir nefe-
ri olarak yaşamayı şeref bilen, urfalıların, selam ve saygılı-
rını taşıyan mektubumu, siz büyüğümüze sunmayı bilhassa bir
yurt borcu bilerek kaleme aldım.

Kötü niyetlerini mantık ve vicdan kanunlarının katileri
kabul edemeyeceği çirkin manfaat ve ihtiraslarını bir çok
postlara bürünerek urfa halkının samimiyetinden hükümete, bu-
lulığından istifade ederek, bütün şadadlığı, bütün vicdan
sızlığını kullanarak, bir halka, urfanın başına senelerden
beri, bela olmuş kalmıştı. Bendenizi bu kadar samimi konuşuram
sırf bu vatana olan gözülmüş bağım ve sadakatımdan başka hiç
bir fikir ve malanet beslemediğime şeref ve namusla sizi temin edebiliri-
rim. 1936 senesinden beri Akgün Gazetesini ve matbaasını çalıştırarak, tem-
n ettiğim, bir kaç kuruşu, gerek babandan kalmış, ve gerekse şeref ve hayri-
yetinden bir zerre feda etmedentemin ettiğim kazançla satın almış olduğum,
bir kaç karış toprağın bıraktığı basit bir gelire katarak senelerimi geçirdim
görüğüm tahsil ve açtım, iş sahası ile yurdun bir kişesinde bir nebze olsun,
bende bir vazife almış olduğuma kani olarak sakin bir hava içinde çalışmakta-

22

Lami Akgün'ün CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği şikayet yazısı

EK 2

Demokrat Urfa, 23 Ağustos 1955